

TÜRK VE ALMAN YIĞIN EDEBİYATI

—Edebiyat Tarihlerine Alınmayanlar!—

Doç. Dr. Yüksel BAYPINAR

Yığın Edebiyatının Tanımı

Konumuz "Türk ve Alman yığın edebiyatı" olduğuna göre yazıma öncelikle bu kavramı açıklıyarak başlamak istiyorum. Nedir bu "yığın edebiyatı", almanca şekliyle "Trivialliteratur" diye adlandırdığımız olgu? Edebiyat meraklılarının ya da Alman dili ve edebiyatı öğrenimi görenlerin mutlaka herhangi bir vesileyle duymuş olabilecekleri "Trivial" kavramı, latince "üç yol ağzı" "yol ayrımı" anlamına gelen (trivium) kelimesinden kaynaklanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında "trivial", yol ortasında olan, sokağa düşmüş olan şey anlamına gelmektedir. Aynı kelimenin latince ikinci bir anlamı daha vardır, buna göre "trivium" Orta Çağdaki okul sisteminin en alt basamağı için kullanılmaktaydı. Kelimenin kökeninde yatan esas anlamlar etimolojik bir süreçten geçtikten sonra çağdaş edebiyat bilimi tarafından "bayağı, adi, okuyucuya zaman geçirtmekten başka bir şey vermeyen, edebiyat ve sanat değerlerinden yoksun dil ürünlerinin" tümüne verilen bir ad olmuştur.

Bu tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere, günlük yaşamımızın inkar edilemez bir gerçeği olan bu tür kitaplara yakın zamanlara kadar hep aşağılayıcı, horlayıcı bir değerlendirmeye yaklaşılmıştır.

Bu yazımda, batı üniversitelerinde yirmi yıla yakın bir süredir enine boyuna tartışılmış olan, edebiyat bilimcilerin, psikologların, sosyologların, kısacası edebiyatla yakından uzaktan ilgili kurumların üzerine ciltler dolusu kitap, makale yazdığı ve hatta orta öğretim ders programına alınması bile uygun görülen bir edebiyat olgusunu gündeme getirmek istiyorum. Türkiye'de çıkmakta olan bazı sanat ve edebiyat dergilerinde şimdiye kadar yayınlanan bir kaç yazı ve bir sosyolog olarak "İnsan Açısından Edebiyat"ı ele alan bilim adamı Nermi Uygur'un güzel, akıcı bir üslupla konuya eğildiği bir yazısı dışında sanırım bu konu Türk edebiyat biliminde ilk kez ele alınmaktadır (1).

Konumuz, piyasa romanları, aşk-macera ve hatta resimli romanlar, fotoromanlar!

Çok geniş bir alana yayılan edebiyatın bu "yan ürünlerini" Türkçemizde tek bir kavram altında toplamak mümkün değildir. Çünkü Türk edebiyat bilimi konuyu bilimsel açıdan henüz ele alıp tartışmamıştır ki, uygun bir ad koymuş olsun! Yukarda sözünü ettiğim yazısında N. Uygur-sanırım Almanca karşılığı olan Massenliteratur kavramından esinlenerek bu türe "Yığın Edebiyatı" diyor ve ekliyor: "Yığın sözcüğünü beğenmeyip başka adlar vermek isteyenler çıkacak bu gerçekliğe". (2)

Sayın Uygur'un koymuş olduğu bu adı benimseyenlerdenim. Çünkü biraz önce açıklamaya çalıştığım gibi, batılıların "bayağı, değersiz" anlamında "trivial edebiyat" diye sınıflandırdıkları yayınlar, geniş okuyucu yığınlarına, abartmasız bir deyişle milyonlara yönelik edebiyat ürünlerinden başka bir şey değildir. Ancak hemen belirtmekte yarar görüyorum ki, başlangıçta edebiyat bilimcilerin "aşağılayıcı" bir ton ve tutumla kullandıkları bu kavram şimdilerde, sanat ve edebi değeri olan "yüksek edebiyat" yapıtlarının tam karşıtı, yani amacı okuyucuyu yalnızca eğlendirmek, hoşça vakit geçirtmek olan yayınlar için kullanılmaktadır. Bu arada, ilk araştırmalarda hemen göze çarpan "aşağılayıcı" tutumun son yıllardaki incelemelerde yerini övgü ve hayranlığa bıraktığını belirtmek zorundayım.

Tarihi Gelişimi

Öncelikle yığın edebiyatının ortaya çıkmasını sağlayan tarihi ve kültürel gelişime değinelim: Gutenberg'in matbaayı insanlığın hizmetine sunmasından sonra kitap basımı ve buna bağlı olarak da "yazarlık" yeni boyutlar kazanmıştır. Geçmiş yüzyıllarda çok dar bir okuyucu kitlesine hitap edebilen şair, yazar, baskı tekniğindeki gelişmeler sayesinde, kapandığı "fildişi kulesinden" aşağılara inmiş ve geniş okuyucu yığınlarıyla yüz yüze gelmiştir.

Kitap okuma hastalığının bir salgın haline geldiği 18. yüzyıl Avrupa'sında yayınevleri halkın gereksinimini karşıdayabilmek için her çeşit kitap, dergi mecmua gazete v.s. basmaya girişmiş ve bu yolla da hatırı sayılır gelir elde etmişlerdir. İşte yığın edebiyatının ilk örnekleri de o zamanlar görülmeye başlar. Yüksek edebi seviyedeki eserlerden bir şey anlamayan okuyucular daha rahat anlayabilecekleri, sıkılmadan okuyup eğlenebilecekleri, kendilerini günlük yaşamın tatsız gerçeklerinden uzaklaştırıp sınımsız hayal dünyasına götürecek, benliklerinin derin-

liklerinde gizli kalmış bazı arzularının romanlarda gerçekleştiğini okuyarak mutluluk duyabilecekleri aşk romanlarına yönelmişlerdir.

Yığın edebiyatının kökünü 17. yüzyılda Fransızcadan çeviriler yoluyla bütün Avrupa edebiyatlarına yayılan Amadis-romanları ve "halk kitaplarına" kadar götüren W. Schemme, 18. yüzyılda moda olan Robinsonad türü macera ve seyahat romanlarına da değindikten sonra yığın edebiyatının Avrupa ve özellikle Almanya'daki gelişimini altı ana maddede toplamaktadır. Ona göre bu gelişimin en başında, 18. yüzyıl boyunca Fransadan yayılan ve özde Aydınlanma çağının ön gördüğü burjuva tabakasının bilinçlenmesi gelmektedir. Bunun sonucunda ilk öğretimin zorunlu hale getirilmesi ve okuma yazma bilenlerin sayısının çığ gibi artması yığın edebiyatının geleceğinde önemli bir faktör olmuştur. Daha o zamanlar sıkça bahsedilen "sıradan insanların deli gibi kitap okuma" arzusu devlet yöneticilerini endişeye düşürmüş, halkın okuduğu şeylerin onları eğitmekten çok tembelliğe yönelmesinden korkmuşlardır. Roman türünün yeni boyutlar kazanması, yayınevlerinin artık yazarlara bizzat sipariş verip, basılan kitapların pazarlanmalarını bizzat üstlenmelerinden sonra ise yığın edebiyatı artık varlığını iyice kabul ettirmiştir.

Bu konuda daha da ayrıntıya girmeden, günümüzdeki tabloyu gözler önüne sermekle yetineceğim:

Söz gelişi, bugün Federal Almanya da edebi değerde, ciddi kitaplar basan yayınevlerinin yanısıra, Groschenheft, yani birkaç lira karşılığında gazete büfelerinden satın alınabilen romanlar yayınlayan beş dev kuruluş vardır ki, bunların haftalık çıkardıkları romanların her biri 5-6 milyon adet basılmaktadır! Ülkemizde en çok satan romanların bile basıkı adedinin 5-10 bin arasında kaldığını göz önüne alırsak konunun boyutlarını sanırım daha iyi kavramış oluruz.

Kadın romanları, çocuk romanları, doktor romanları, hemşire romanları, kader romanları, memleket romanları, macera romanları, korsan romanları, polisiye romanlar v.s. gibi kendi içinde konularına göre gruplandırılan bu kitaplar işinin ehli profesyonel yöneticilerin okuyucu gereksinmelerine yönelik devamlı piyasa araştırmalarına göre yazılmakta, daha çağdaş ve gerçekçi bir ifadeyle "pazarlanmaktadır".

Dış kapağının üstünde göz alıcı renk ve kompozisyonlarda, romanın kahramanlarını çağrışım yapan "güzel insanların" resmedildiği, "Aşkım Izdırabını Dindirecek", "Yıkılan Umutlar", "Yaralı Kalp", "Beyaz Önlüklü Melek", "Gerçeği Geç Öğrendim", "Satın Alınamayan Mutluluk" gibi duygusal isimler taşıyan ve genellikle altmış yetmiş say-

fayı geçmeyen bu romanlar, esasen yayıncıların koyduğu çok ayrıntılı ve katı kurallar, yönetmelikler çerçevesinde yazılmaktadır.

Roman Fabrikaları

Bir makalesinde, yığın romanlarını üreten dev yayınevlerini roman fabrikaları diye nitelendiren G. Herm (3) bu yayınevlerinde günün koşullarına göre üzerinde değişiklikler yapılabilen, çalışanların (yazarların!) uymaları gereken hususları içeren yönetmeliklerinden şu alıntılarını yapmaktadır:

"Politik konulara yer verilmeyecektir. Aynı şekilde romanlarda seks konusu tabudur! Erotik duygular uyandıracak pasajlardan kaçınılacaktır. Kadın ve erkek kahraman arasında geçen aşk sahneleri tamamen temiz duygulara dayanan ilişkiler halinde işlenecektir." (4)

Başka bir yayınevinin yazarlardan istedikleri de şöyle:

"Bastei yayınevinin romanları gençleri suça yöneltebilecek unsurlar içermemelidir; Bu meyanda; cinayet, kavga, şiddet, işkence gibi konuların ayrıntılı ve gerçekçi bir şekilde anlatılması, işlenen suçların psikolojik nedenlere dayandırılarak mazur gösterilmesi, resmi kuruluşların ve devlet güçlerinin sahtekar ve suçlu gösterilmesi, savaşın kötü yönleri göz ardı edilerek övülmesi kesinlikle yasaktır." (5)

Yazımın ilerdeki bölümlerinde toplum ve okuyucu psikolojisi açısından yayınevlerinin bu direktiflerine açıklık getirmeye çalışacağım, bu meyanda burada aynı yayınevlerinin ürünlerini en çok satabilmek amacıyla üzerinde titizlikle durdukları başka kurallara da yer vermek istiyorum. Yazarların uymak zorunda oldukları kurallar şöyle devam ediyor:

"Roman kahramanı, örneğin bir fabrikatör, kimseye değer veremeyen, çevresindekileri sömüren bir iş adamı olarak değil de, kendi gücü çalışmasıyla yavaş yavaş zengin ve başarılı olmuş biri olarak işlenecektir. Bunların başlarından geçecek aşklar, yanılığalar ya da kaderin bir cilvesi gibi gösterilecektir. Kahramanlar güzel görünümlü, asil yüz hatlarına sahip masum ve sevimli insanlar şeklinde tasvir edilecektir..."(6)

Tabi bu kadar özenle seçilmiş "üstün nitelikli insanların" romanlarda içinde yaşamaları gereken mekanlar, ortam ve olaylara sahne teşkil edecek yerler de yayınevlerince unutulmamıştır:

"Asil soydan gelen kahramanlar yaratılabilir, o takdirde olaylar da bir şato ortamında geçmelidir... Romanda olayı sürükleyen kişilerin

sayısı altıyı aşmamalıdır. Zira şahısların çokluğu olayları karışıklığa götürür ve sonuçta romanın anlaşılması güçleşir." (7)

Yazarların konularını günlük yaşamdan, güncel olaylardan ve hatta bazı hanını dergilerinde okuyucuların aşk ve evlilik sorunlarına, dertlerine akıl hocalığı yapılan köşelerden almaları önerildikten sonra bunların nasıl işlenmesi gerektiği de en ince ayrıntısına kadar anlatılmaktadır:

"Daha ilk sayfalardan itibaren heyecan, gerilim yaratılmalı ve bu durum romanın sonuna kadar da sürdürülmelidir. Bir bölüm bitirilip yeni bir bölüme geçilirken, okuyucunun merakı körüklenecek biçimde yeni bir olayla başlanmalıdır." (8)

Sözün burasında birazda, bütün bu koşulları ve güdümü peşinen kabullenen roman fabrikalarının işçilerinden, yani yazarlardan bahsedelim.

Yazarları

Roman kapaklarındaki isimler birer takma adtan başka bir şey değildir çoğu kez. Genellikle kulağa hoş gelen, ahenkli takma adlar altında yazan bu insanlar gerçekte "yazma" eylemini en somut bir şekilde, bir "meslek" halinde uygulayan kişilerdir. Bunlar dört beş gün içinde çok sıkı bir çalışma temposuyla bir romanı yazıp bitirmek zorundadırlar.

Bu da ancak daktilonun başında sigara üstüne sigara, kahve üstüne kahve içerek saatlerce, hatta sabahlara kadar oturmak, durmadan bir şeyler yazmak, kısacası "üretmek" suretiyle gerçekleşebilir. Yazarların -tabi ki öncelikle bu branştakileri kastediyorum- sadece çalışkan değil aynı zamanda da bu zor koşullara dayanabilecek derecede güçlü, sağlıklı bir bedene, kolay yıpranmayan sinirlere ve herşeyden önemlisi ilham kaynağı hiç kurumayan bir kafaya sahip olmaları gerekir. Çünkü hernekadar belli bir süre sonra bu tür romanları yazmak artık alışkanlık haline dönüşüyorsa da, yine de basit bir hikayeyi kurgu haline getirebilmek için bile yazarın "yaratıcılık yeteneğinin" işler durumda olması gerekir. Üstelik tamamen beğendirme, mümkün olduğunca çok satabilme koşulluna yöneliktir bu romanlar.

W. Nutz'un bu yazarlardan on dördü ile yaptığı söyleşi göstermiştir ki, bunların çoğu yaptıkları işi tam bir "zanaat" olarak nitelendirmekte ve benimsemektedir (9). Bu yazarlar ayrıca yazdıkları kitapların başarıya ulaşabilmeleri için sahip olmaları gereken bütün özelliklerin tam anlamıyla bilinci içindeler.

Bir kaç istisna dışında çoğunun, edebi değerinde bir yazar olma gibi bir saplantıları, iddiaları yoktur. Bunlar yığın edebiyatı piyasa kurallarını çok iyi bilen ve bu bildiklerini de en iyi biçimde kağıda dökabilen, okuyucu psikolojisinden çok iyi anlayan, okuyucunun nabzına göre şerbet vermeyi iyi beceren zeki insanlardır.

G. Herm bu yazarları üç ana grupta toplamakta:

"... içlerinde yüksek tahsillileri de olan, hayatlarında bu tür aşk romanları yazmaktan başka bir iş yapmamış, kendini harcanmış deha sanan, boyunlarına bağladıkları ipek şallarla poz vermeye meraklı, her fırsatta kendilerini kocaman laflarla övmekten hoşlanan, branşın yaşlı profesyonel ustaları birinci grubu; aslında her hangi bir mesleğe sahip olan-öğretmen, sekreter, memur gibi- ve bunun yanısıra ek kazanç sağlamak amacıyla yazan yarı amatörler ikinci grubu ve kendini günün birinde ünlü bir yazar olma hülyalarına kaptırmış bir halde, etkilendikleri olaydan bir roman çıkarmaya çalışan teknisyenler, çıraklar, işçiler, çevreleriyle ilişki kurmada güçlük çeken yalnız insanlar da üçüncü grubu oluşturmaktadır." (10)

Okuyucusu

Yayınevlerinin konuya bakış açılarını ve branşın yazarlarını böylece tanıdıktan sonra şimdi de zincirin son halkasını oluşturan yığın edebiyatı okuyucularını biraz tanıyalım:

Halk yığın mıdır? Yığma halk denebilir mi? Halkı yapan nedir, yığın ne?

Bu soruların sonu gelmeyen tanım tartışmalarına yol açacağına kuşku yok. Bir gerçek var ki, yeryüzünde bu tür kitapları zevkle okuyan geniş okuyucu kitlesinin sosyolojik yapısını, bu kitaplardan beklentilerini incelemeden yığın ürünlerini yorumlamaya kalkışmamız yanlış olur.

Avrupadaki yığın edebiyatı "meraklıları" hakkında istatistiki bilgiler içeren çok ayrıntılı araştırmalar mevcuttur (11). Bütün bu verilerden ortaya çıkan tablo göstermektedir ki, bu kitaplar daha çok sosyal açıdan orta sınıfı oluşturan insanlar tarafından okunmaktadır. Polisiye diziler, macera romanları daha çok erkekler tarafından tercih edilmekte, buna karşın orta eğitim düzeyinde bir eğitim görmüş olan genç kızlar, ya da değişik yaş gruplarındaki kadınlar özellikle aşk romanları okumaktadır, sırf bu nedenle "aşk romanlarına" "kadın romanları" adının verilmiş olması da dikkat çekicidir.

Almanya da aşk romanlarının en sadık okuyucuları 35-45 yaşları arasındaki hanımlardır. Biraz boğucu, sıkıntılı bir yaşam süren genellikle bir işte çalışan, bir kaç çocuk sahibi kadınlardır bunlar. Zira bu romanlar onların tekdüze yaşamlarına heyecan verir, kendilerine özgür ve mutlu bir dünya yaratmalarına yardımcı olur. Yine bu araştırmalar, kültür düzeyi yüksek olan genç kızların veya hanımların bile bu romanlardan, yaşamdan bekleyip de bulamayacaklarını çok iyi bildikleri bir duygusallık ve romantizm tadı aldıklarını ortaya çıkarmıştır.

Ünlü ruh bilimci S. Freud 1908 de kaleme aldığı "Şair ve Hayalcilik" adlı makalesinde şöyle diyor: (12)

"Denilebilir ki, mutlu olan kişi asla hayal kurmaz, sadece hoşnut olmayanlar kurar. Tatmin olmayan arzular hayal gücünü harekete geçirir ve esasen her bir hayal bir arzunun gerçekleşmesidir. Arzular ise hayal kuyan kişinin cinsiyet, karakter ve yaşam koşullarına göre değişirse de onları zorlamağz iki ana doğrultuda gruplandırabiliriz. Bunlar ya kişinin yükselmesine hizmet eden ihtiraslı, ya da erotik arzulardır..."

işte yığın romanları milyonlarca insanın hayal gücünü harekete geçiren bir araç olmaktadır çoğu kez. Almanya da "Alfensbach Enstitüsü" bu türün okuyucusu binlerce kişiyle yaptığı bir anket sonunda bu okuyucu kitlesini üç ana grupta toplamıştır:

Birinci grubu oluşturanlar, yaşları veya zor kişilikleri nedeniyle çevreleriyle ilişki kuramayan insanlardır. Kendilerini toplumda soyutlanmış hisseden bu insanlar bu romanların kurgu dünyasında tatmin ararlar.

ikinci grubu, sahip oldukları yeteneklerle toplumsal çevrenin aradığı, değer verdiği bir yere gelememiş, böylece çevresine sırt dönmüş kişiler oluşturmaktadır. Bunlar da gerçeklerden kaçıp sorunsuz, küçük dünyalarını bu romanlarla süslemeye ,renklendirmeye çalışan okuyuculardır.

Üçüncü grubu ise, kendi sosyal durumlarından memnun olmayan, sosyal gereksinmelerini tatmin edemiyen, özellikle bütün gün evde oturan ya hiç evlenmemiş, ya da evli olduğu halde mutsuz bir yaşam süren kadınlar oluşturmaktadır... (13).

Lafı uzatmadan, aşk romanlarının tiryakisi olan bir kaç kadın okuyucunun sözlerine kulak verelim: Bu itiraflar kanımca yığın okuyucularının duygu ve beklentilerini başkaca bir yoruma gerek bırakmayacak kadar açık ve samimi bir şekilde yansıtmaktadır.

20 yaşlarında bir hanım okuyucu niye bu kitapları okuduğu sorulduğunda şöyle diyor: "Dört yıldır Pembe dizileri okumaktayım. Şimdiye kadar 50 tane okudum sanıyorum. İki saat boyunca kendimi gerçek dünyadan uzakta, bambaşka bir alemde buluyorum. İnsanlar hep yüksek ve kaliteli, herkes güzel, herkes zengin, herkes değişik ve uzak ülkelerde yaşıyor. Değişik heyecanlar tadıyor. Dolayısıyla bizler de o heyecanları yaşıyor, o insanlarla bir kaç saatimizi paylaşıyoruz.."

Ve bir başkası:

"Bu kitapları okumak benim için zevkli bir yalnızlık anı. Kendi başıma mutluluğu tattığım bir an. Hayatta gerçek anlamda şefkatli ve sadık bir erkek tanımadım. Oysa bu kitaplar bana onu tanıttı. Onunla mutlu oluyorum. Gerçek hayatta bulamadıklarımı düş dünyamda buluyor tatmin oluyorum. Gençlik düşlerimi hep beni evimden alıp götüreren bir hayal prensi süslerdi. İşte bu prensi bu kitapların sayfalarında buluyorum..." (14)

Konuları-Kahramanları

Kendi içinde yüzlerce türe varan bir çeşitlilik gösteren yığın edebiyatı ürünleri içinden en sevilen dizilere, "Aşk romanları" m biraz daha yakından inceliydim:

Bu türe verilen genel adtan da anlaşılacağı gibi bu romanlarda konu basit bir aşk öyküsü üzerine kurulmuştur. Rastlantıların bolca yer aldığı bu romanlar, "kader" diye tanımlanan bir dizi olaydan sonra genellikle mutlu bir sonla noktalanır (happy end). Aslında herşeyin planlı, düzenli ve şaşmaz bir sırayla anlatıldığı bu kitapların, beş-altı ana bölümde toplanabilecek, hiç değişmeyen klişe bir kurgusu vardır:

, Genç, güzel, duygulu ve çevresinde sevilen fakir bir öksüz kız (ya da erkek!), zengin, yakışıklı, saygın bir gençle karşılaşır. Aralarında büyük bir aşk fırtınası kopar... Birbirlerine delicesine (!) bağlanırlar, büyük ve eşsiz bir aşkla sevmeye başlarlar. Aynı anda da bir takım anlaşmazlıklar, sorunlar, çevrenin işe karışması, kötü güçler veya bu aşka gölge düşüren gelişmeler kendini göstermeye başlar. Ayrılırlar... Yeniden bir araya gelirler ama sorunlar tam anlamıyla çözülemediği için yine ayrılmak zorunda kalırlar...

' Sonunda, tüm engelleri beraberce aşarlar, yanlışlıklar, haksızlıklar su yüzüne çıkar, tarafların masumiyeti anlaşılır, barışırlar, evlenip mutlu olurlar...

Bu romanlarda karşımıza çıkan kahramanlar yine yığın edebiyatı üreticilerinin titiz sosyolojik ve psikolojik adaştırmalar sonucu tespit ettikleri statik tiplerdir. Kareter bakımdan siyahın beyaza zıtlığı kadar bir birinden farklı olan bu tipler esasen romanların kurgusunda "iyiler" ve "kötüler" olmak üzere iki ayrı kutbu oluştururlar. Olaylar çoğu kez aynı masallarda olduğu gibi bu iyiler ve kötüler dünyasının çalışmasıyla gelişir ve hep iyilerin kazanmasıyla da sonuçlanır. Aşk romanlarının daha çok kadın okuyuculara hitap ettiğini hesana katan yığın yazarları romanlarının baş kahramanı olarak bir kadın tipini almaya özen gösterirler. Bu tür romanlarda bütün ana tiplerin tasvirlerinde öncelikle saçlar, gözler, ağız ve dişler büyük bir özenle ve ayrıntılı biçimde anlatılır.

Kadın kahramanın saçları hep "bakımlı, modern kesilmiş, parlak, ipek gibi yumuşaktır." Gözler ise hep "iri, ya zeytin yeşili, ya gökler gibi masmavi, ya da simsiyah", bakışlar "hülyalı, insanın ruhunun derinliklerine kadar işleyen" niteliktedir! Dişler muntazam ve bakımlı, sesi de "berrak, tatlı, huzur vericidir."

Roman kahramanının rakibesi durumundaki tip de bilinçli bir şekilde, okuyucunun üzerinde antipati uyandıracak sıfat ve özelliklerle donatılmıştır. Onun gözleri "kısık", bakışları "karanlık" ve yüzü "aşırı makyajlıdır".

Şahısların tasvirinde kullanılan çoğu kez ardarda sıralanan sıfatlar klişe ifadelerden öteye geçmez. Bunlar okuyucunun gözünde tipin canlanmasını sağlamaktan çok duygusal çağrışımlar uyandırır. Sıkça görülen benzetmelerle, figürler için layık görülen değer yargıları da vurgulanmış olur. Örnek verelim:

"Altın sarısı dalgalı saçları kalbi gibi güzeldi..." (15)

"Monika'nın kestane renginde parlak ve gür saçları, şeffaf, yumuşak bir cildi vardı. Ciddi ve biraz hüzünlü bakan gözleri insanın kalbine sapan bir çift hançer gibiydi..."

Doğallık, temizlik, dürüstlük, sevecenlik ve incelik kadın kahramanın kişiliğinde toplanan meziyetlerdir.

Aşk romanlardaki erkek kahramanların tasvirleri de nitelik ve nicelik bakımından kadın kahramanlardan pek farklı değildir. Kahramanımız, sıhhatli, sportmen görünüşlü, kendine güveni sonsuz, çevresinde herkes tarafından sevilen, neşeli, hareketli, tatlı-sert ve romantik yarıdılışlı, kadın ruhundan anlayan, her "bakımdan" deneyimli bir erkektir.

"... Silvia, seni seviyorum, bırak rüyalarının prensi ben olayım! Seni kollarımda cennete taşımak istiyorum. Sana aşkın gerçek mucizesini tattırmak istiyorum..."(16)

Bu arada, Türk yığın romanlarında kadınları fazla tanımayan, yaşam mücadelesinde bir yerlere gelebilme çabası içinde onlara vakit ayırmaya pek fırsat bulamamış, sıkılğan, mahcup erkek tiplerin sevilmesi aynı zamanda sosyal yapımızı da yansıtan ilginç bir husus olsa gerek.

Şimdi bir örnek de alışlagelmiş erkek tipi için verelim:

"... evin kapısı ardına kadar açıldı, uzun boylu, geniş omuzlu, yakışıklı bir adam girdi. Takriben otuz yaşlarındaydı. Kendinden emin bir hali vardı genç adamın. Eve adımını attığı anda ortalığı onun vücudundan fışkıran canlılık ve tüzündeki tatlı tebessüm kapladı..." (17)

Erkek kahramanın rakibi durumundaki tip ise hantal, iri yarı, yüz hatları güzel ama esas kahramanın sahip olduğu iç güzelliklerinden, manevi özelliklerinden yoksun bir kişilik çizer. Mimik ve jestleri onun aşağılık karakterini açığa vurur:

"Sonra keyifle sırtıttı. İşte uzun zamandır sabırla pusuda beklediği avı nihayet pençesine düşmüş, çaresizlik içinde kıvranıyordu. Martin'in bakışlarında iğrenç bir parıltı vardı, sevincini belli etmeye çekinmeden alaylı, buz gibi soğuk bir sesle, "demek yardıma ihtiyacın var, öyle mi?" dedi. Sesi bir yılanın tıslamasını andırıyordu..." (18)

Aşk romanlarında önemli bir rol oynayan husus da, kahramanların kıyafetleriyle ilgili bölümlerdir. Kadın kahramanın nerdeyse her sayfada bir kıyafet değiştirdiği ve bu kıyafetlerin en ince ayrıntılara kadar anlatıldığı romanlar vardır. Romanın kadın kahramanı ister orta halli bir aileden, ister soylu ve zengin bir aileden gelsin daima temiz, bakımlı, giydiğini kendine yakıştıran, toplumsal estetik ve etik değerlere ters düşmeyen bir görünümündedir. Öte yandan bu "güzel yaratıklar" aptal değildirler ama yeterince zeki de sayılmazlar. Çünkü onlar gerek iş yaşamlarınla gerekse özel ilişkilerinde zeka yoluyla çözümlenmesi gereken durumlarla hiç karşılaşmazlar. Sadece, onların işlerinde çalışkan ve güvenilir biri oldukları vurgulanır. Aşk romanlarında zeki kadın erkeklerin hoşlanmadığı, sevimsiz bir tiptir. Dolayısıyla da bu özelliğe hep "kötü kadın" rolündeki figür sahiptir ve o zekasından sinsi planlar, tuzaklar kurmak için yararlanır... Ama tüm bu engelleme çabaları sonunda "genç kızın" aşkı karşısında sonuçsuz kalmaya mahkumdur. Çünkü o yukarda sözünü ettiğim meziyetleriyle erkeği öylesine içten kendine bağlamıştır ki "bu sonsuz aşkın" bir evlilikle noktalanması kaçınılmaz olur. Öte yan-

dan aşksız bir evlilik bu romanlarda geçersizdir ve hatta çoğu kez arada sevgi olmadığı için genç kız çok iyi bir kısımetinden bile vazgeçer:

"... Kontun sevimli kişiliği, büyük serveti ve pahalı hediyelerinin Regina'nın gözünde hiç bir değeri yoktu. Keşke sevdiği adam onu kollarsına abp "sana hediye alacak param yok sana ancak sevgimi verebilirim" deseydi dünyalar onun olurdu..." (19)

"... bir işçinin karısı olmayı ve sevilmeyi, zengin bir baronun mutsuz eşi olmaya tercih ederim!" (20)

1970 li yıllarda Avrupada ve bilhassa F. Almanya'da çok güncel ve moda bir konu olan "kadın-erkek eşitliği" hareketine, toplumsal akımları yakından ve büyük bir titizlikle izleyen yığın edebiyatı üreticileri de duyarlık göstermişlerdir. O ydlarda piyasaya sürdükleri romanlarda, moda uyularak, kendinden emin her alanda erkeklerle boy ölçüşebilen, bilinçli kadın tipine yer vermişlerdir. Fakat yıllarca süren tartışmalardan sonra "bu kadın tipinin" toplumda olumsuz bir imaj yaratması, (Emanze!) tipinin eleştiri ve alay konusu olması üzerine roman fabrikaları hemen stratejilerini değiştirmiş ve yığının benimseyip sevdiği, uysal seven, özverili, erkek karşısında "haddini bilen" kadın tipine dönmüşlerdir.

Bir örnek alıntı daha okuyalım:

"Arkadaşı Gabi'nin etkisine kapılıp erkeklere karşı savaş açtığı günleri hatırladı birden. Ne kadar aptalmışım diye düşündü. Oysa şimdi erkeğinin huzur dolu, güvenli kanatları altında kendini sıcak yuva bulmuş bir serçe gibi memnun ve mutlu hissediyordu..." (21).

"... sana karşı sert davrandığım için afedersin hayatım, fakat bunu yapmak zorundaydım. Evin efendisinin ben olduğumu bilmen gerekiyor!" (22).

Dili

Şimdi de esasen başlı başına bir araştırma konusu olabilecek dil ve üslup sorununa kısaca değinmek istiyorum.

Yığın edebiyatında amaç yığma hizmet etmek, ona hoşça vakit geçirtmek olduğuna göre dil açısından uyulması gereken ilk kriter, sıradan bir insanın romanı kolayca anlayabilmesi ilkesine dayanır. "Yığının kavrayamayacağı duygu ve düşünceleri içeren uzun, karışık cümle yapılarına hiç rastlanmaz bu kitaplarda. Dolambaçlı, çetrefili^ çok anlamlı ifadelerden kaçınır yığın edebiyatı. Dilce hemen tanyabileceğimiz bir kılığa bürünmüştür bu edebiyat, konuşmalar çok ve sürükleyicidir. Okuyucuyu sıkamaz..." (22)

Zaten okuyucuyu sıkmamak için yazar ve yayınevlerince gerekli her türlü önlem çoktan alınmıştır!

Geniş ölçüde günlük dil kullanılır, canlı, patetik, yer yer cıvık bir duygusallığa bulanmış bir üslup hakimdir. Bu üslubu sağlayabilmek için de yazarlar söz bölümleri içinden en çok sıfatlara, fiillere yer verirler, böylece dilde hem renk hem de hareketlilik kazandırılmış olur. Bir kadının güzelliği anlatılmak isteniyorsa sadece bir sıfatla yetinilmez, etkiyi kuvvetlendirmek için yan yana bir sürü sıfat sıralanır.

"... seni seviyorum, seni seviyorum Barb, benim tatlı, esmer güzeli, iyi kalpli, şefkatli, akıllı, iyi huylu, iffetli eşsiz sevgilim, seni kelimelerle anlatamıyacağım kadar çok seviyorum..." (23)

Halkın sevdiği benzetmeler, deyimler özenle seçilerek her fırsatta bolca kullanılır. "Mucize, rastlantı, kader, düş" en sevilen ve değişik kelime gruplarıyla yüzlerce kez kullanılan kavramlardır, "onu iyileştiren aşkın mucizesiydi...", "... mutlu bir rastlantı..." "kaderin cilvesi...", "zalim kaderinin esiri...", "... her düş bir gün gerçekleşir...", "... işte düşlerinin kadını karşısında duruyordu...".

Türkiyede Yığın Edebiyatı

Yığın edebiyatıyla ilgili bu genel değerlendirmelerden sonra sıra ülkemizde bu konuda neler olup bittiğine bir göz atmaya geldi. Yazımın başından beri olaya Avrupa ve özellikle de F. Almanya'daki yığın edebiyatı gerçeğinden yaklaştım, örneklerimin çoğunu Almanca romanlardan verdim.

Türkiye'deki yığın edebiyatı olgusunu ise yazımın sonunda bir ana başlık altında ele almayı uygun gördüm. Konu üzerine ülkemizde yeterli sayıda bilimsel araştırma yapılmadığını daha önce belirtmiştim, bu nedenle ki şimdi değineceğim hususlar tamamen benim kişisel tespitlerim olarak değerlendirilmelidir.

Türkiye'deki durum esas itibariyle ve ana noktalarda F. Almanya ve Avrupa'daki yığın edebiyatı olayıyla benzerlikler göstermesinin yanı sıra, toplumsal, kültürel ve ekonomik koşullardan kaynaklanan farklıları da içermektedir.

Yığın edebiyatından söz edebilmemiz için bu kitapların gerçekten de milyonlarca kişi tarafından ve sürekli bir şekilde okunması gerekmektedir. Almanya'da bu branşın dev yayınevlerinden "Bastei" m her hafta piyasaya sürdüğü bir kaç değişik romanın her biri 5-6 milyon baskı yap-

maktadır. Bu rakamın, Türkiye'de bir kaç yıl içinde çıkan tüm kitapların baskı sayısından bile daha fazla olduğunu sanıyorum.

Okuma yazma bilme oranının düşük olduğu ve en önemlisi "orta sınıfın" kitap okuma alışkanlığını henüz kazanamadığı ülkemizde geriye orta okul, lise çağlarındaki gençler ve orta tahsilli hanımların ilgisi kalıyor bu tür kitaplara. Üniversite öğrencileri ve özellikle üniversiteli genç kızlar arasında da aşk romanları okuma tutkusundan söz edilebilir.

Şimdi Türkiye'deki yığın edebiyatının gelişimine ana çizgilerle değinelim: Avrupa'da 18.-19. yüzyıllarda çoktan yerleşmiş, bir sanayi kolu haline gelmiş olan bir yığın edebiyatı mevcutken bizde roman türündeki ilk örnekler ancak Tanzimat devrinde Türk edebiyatında görülmeye başlar. Rauf Mutluay bir yazısında, "en geç ve güç gelişen türlerden biri bizim edebiyatımızda roman olmuştur. Bunda dil sorunu kadar toplum gerçeklerini genişliğince göremeyen günlük gözlemciliğin etkisi vardır. Bir de romanı eğlendirici ,avutucu, merakla izlenen serüvenler dizisi sayan anlayış! Bu yüzden adlarını anıp geçeceğimiz bir çok eser gerçek bir edebiyat tarihinin sayfalarında hiç konu edilmeyecek!" diyor ve Mahmut Yesari, Ercüment Ekrem, Mehmet Rauf, Ethem İzzet Benice gibi romancılarımızla, onların "değersiz" bulunduğu aşk romanlarının isimlerini sayıyor...

"Genç Kız Kalbi", "Aşk Bahçesi", "Çoban Yıldızı"; Reşat Nuri Güntekin'in "Dudaktan Kalbe" şi de Mutluay'ın eleştirisinden nasibini almakta:

"Romanda yazar örneği olmayan aydın sanatçılar yaratmakta, onları sonuçsuz aşkların kırgınlığında sürüklemektedir. Hem mühendis hem kemancı Kenan'ın Kınalı Yapıncak Lamia ile mutluluğu kurmasına hiç bir engel yokken, okur ilgisi için olmadık yollara başvurulur.. Ne var ki inandırıcı gözlemlerle sunulan konular o zamanın okurları için oyalayıcı serüvenlere dönüşerek iyi müşteri bulmaktadır." (24)

Nermi Uygur ise, Ahmet Mithat Efendiyi ilk Türk yığın yazarı olarak gösteriyor. "Çağdaşlarının kendisine verdiği adla, kırk beygir gücünde bir yazı makinasıdır Ahmet Mithat. Geçen yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı imparatorluğunda Türkçe okuyup yazmayı becerebilenler nüfusun yüzde beşinden fazla değildi. İşte bu ortamda yazmaya başladı A.M. Efendi. İlk İstanbulluların, zamanla da taşranın ilk öğretmeni oldu o. Heves uyandırdı okumaya, okuma tutkusu aşdadi herkese, zaman geçirmek için kitap okuma alışkanlığını soktu Türk evlerine. Oyaladı halkı romanlarıyla, öyküleriyle öğretti halka. Okuyan yığınlar belirdi onunla memlekette. Dendiğine göre, öylesine kapıp sürüklermiş ki

yığınları, gazetede bölüm bölüm çıkan bir romanı, en meraklı yerinde uzayınca gazetenin basıldığı yeri kuşatıp anlatının sonrasını zorla tezleştirmeye bile kalkmış yığın yığın insanlar." (25)

N. Uygur bunları diyor, ben de şimdi eskilerden başlayıp bir dizi yazar ve kitap ismi sıralamak, işte bunlar da "trivial" ürünlerdir diye damgalar vurmak istemiyorum. Ama romanları geniş bir okuyucu kitlesine hitap etmesi açısından Ahmet Hikmet Efendi'yi Türkiye'deki yığın edebiyatının öncüsü kabul edeceksek, bu türün tartışmasız en büyük isimleri olarak da Kericae Nadir ve Muazzez Tahsin Berkant hanımları, kurgusunda aşk-macera-kahramanlık öğelerinin ağır bastığı romanların yazarları Esat Mahmut Karakurt., Oğuz Özdeş, tarihi romanlarıyla Feridun Fazıl Tülbentçi, Murat Sertoğlu'nu en azından burada anmak zorundayız. Gerçekten de bu yazarlarımız kendine özgü bir yapısı olan Türk yığın edebiyatının klasikleri sayılmalıdır.

Özellikle aşk romanları üzerinde durduğumuza göre Kerime Nadir ve Muazzez T. Berkant'a geri dönelim. Bir kaç yıl önce ard arda kaybettiğimiz bu iki yazarın her birinin en az 10—15 ve hatta bazıları 25. baskısını yapmış olan 35—40 ar aşk romanı vardır! Yine Mutluay'a göre bu yazarlar, "romancılık için gerekli yetenek, üslup, muhayyile, sorumluluk, çaba, sanat gücüne sahip değillerdir (26).

Bunlar, "yaşanmamış aşk düşlerini hikayeleştirerek, kimi yabancı dillerden ustaca uyarlamalar yaparak kimi masallara alışmış insanlarımızın eğitimsiz kesimlerine çağdaş masal öğeleriyle dolu serüvenler sunarak ve hemen hepsi gazetelerin ayrılmaz bir parçası olan roman tefrikalarına göz dikerek ürün devşir mislerdir..." (27)

Bugün ülkemizde edebi değerde eserler vermelerine rağmen yine yığınlara mal olmuş, geniş okuyucu kitlesi bulabilmiş güçlü yazarlarımız var. Bir Aziz Nesin, bir Orhan Kemal, Yaşar Kemal, bir Atilla İlhan, bir Tarık Buğra artık kendini okuyucusuna kabul ettirmiş kalemlerdir. Bunların yanısıra özgün ürünler veren genç ve güçlü bir yazar kuşağımız da tüm sıkıntılara, sorunlara göğüs gererek, mücadele vererek ama bilinçli adımlarla yetişiyor, ilerliyor, çağdaş Türk edebiyatında yerlerini alıyorlar. Bu gerçeği sevinerek, yüreklenerik, umutlanarak görüp kabullendikten sonra bir de yığın edebiyatımıza bakalım:

Evet, Türkiye'de Almanın "Groschenheft" (On paralık kitap!) dediği cinsten, öyle yazarların planlı programlı bir şekilde bir araya gelip, robot gibi ürettikleri cinsten kitaplar -henüz şimdilik!- yok. Buna karşılık Gelişim Yayınları'nın bir kaç yıldan beri piyasaya sürdüğü

ve Avrupadakine benzer reklam kampanyalarıyla pazarladığa -altını çizerek belirtiyorum- *hepsi de yabancı dillerden çevrilmiş* "renkli" dizileri görüyoruz. Gök kuşağı gibi renk değiştiren bu seriler bir bakıyorsunuz pembe, bir bakıyorsunuz beyaz, bir bakıyorsunuz sarı dizi diye sunuluyor okuyucuya, hem de bir paket sigaradan daha ucuza bir fiyatla! Ayrıca aşk romanlarının dünyaca ünlü Barbara Cartland, Valele Sherwood, Beatrice Small gibi yazarların çevirilerinin daha kaliteli, özenli ve doğal olarak daha pahalı baskıları çıkmakta karşımıza. Sözü ettiğimiz ilk klasik örnekler, köy ve kasaba pazarlarında satılan Leyla ile Mecnun, Ferhat ile Şirin türünden artık halk için efsaneleşmiş aşk hikayelerine bazı gazetelerin bir köşesinde devamlı yer alan, tamamen bize özgü "pehlivan tefrikaları" göz ardı edildiğinde, sonuçta ulusal karakterde bir yığın edebiyatımızın olmadığı görülür. Şu anda hakim olan manzara aynen şöyle: Piyasayı yabancı dillerden yapılmış çeviriler istila etmiş. Güzel bir kapakla süslenen bu kitaplar, sıkça gelen kağıt zamalarından daha nasiplerini alıp etiketleri değiştirilemeden kapışılıyor. Genç kızlara arkadaşından > doğum gününde sunulabilecek en anlamlı hediye! Ülkemizde kitaptan daha çok satılan gazete ve dergilerde -burada renkli basını kastediyorum- bir sayfa ya da köşe, yığın edebiyatının kıbk değiştirmiş bir şekli olan "foto romanlara", "çizgi kahramanlarının" olağan üstü serüvenlerine ayrılmış durumda...

Çeviriler ağırlıkta olduğuna göre, şu sonucu çıkarmamız bilmem yanlış mı olur? Bir çok alanda olduğu gibi, bu konuda da bir batı hayranlığımız var. Erika'nın, Peter'in Avrupa dekorları içinde geçen aşk masalları, Mehmet'in, Ayşe'nin yerli dekorları içinde geçen gerçek aşk öykülerinden daha cazip ve inandırıcı geliyor bize... Zengin ve soylu bir ailenin çocuğu Ali, diyelim fakir işçi kız Ayşe'ye aşık olur, ailesinin tüm karşı çıkmalarına rağmen evlenirler ve tam mutlu oldular dediğimiz anda nereden çıktığı belli olmayan köraolası bir hastalıktan (!) Ayşe ölüverirse, aman ne banal, ne trivial konu der güleriz de, aynı şeyi Erich Sagal bir güzel romana döktürür, bir de üstüne üstlük "Love Story" diye filme alınırsa, aman ne güzel, ne acıklı bir aşk hikayesiydi diye göz yaşı dökeriz

KAYNAKÇA

1. Nermi Uygur: *İnsan Açısından Edebiyat*. İ. Ü. Edebiyat Fak. Yayınları 1st. 1977.
2. aynı kitap, s. 104

3. Gerhard Herrn: *Romanfabriken*, 23.9.1966 tarihli "Die Zeit" gazetesinin edebiyat eki.
4. aynı makale, s. 18
5. aynı makale, s. 19
6. Lizolette Brodbeck: *Roman als Ware*, Basel 1974, s. 9.
7. aynı kitap, s. 9
8. aynı kitap, s. 10
9. Walter Nutz: *Der Trivialroman*, seine Formen und seine Hersteller Köln 1962.
10. G. Herrn: *Romanfabriken*, s. 19.
11. Örneğin:
Peter Nusser; *Romane für die Unterschicht*, Stuttgart 1976.
Dorethe Beyer: *Der triviale Familien- und Liebesroman im 20. Jahrhundert*. Tübingen 1963.
Günter Waldmann: *Theorie und Didaktik der Trivilliteratur*, München 1973.
12. Sigmund Freud: *Der Dichter und Phantasieren*, Studienausgabe 1969, s. 178.
13. Wolfgang Schemme: *Trivilliteratur und literarische Wertung*, Stuttgart 1975, s. 173.
14. *Pembe Romanların Kara Yılları*, 25.8.1983 tarihli Hürriyet Gazetesi Edebiyat ilavesi.
15. Marhild Helm: *Ich hasse dich, weil ich dich liebe!* Juwell-Schicksalroman Nr. 94, s. 19
16. Luise Engel: *Mein Herz muss schweigen*, Bastei V. Nr. 416, s. 23
17. Vera Marburg: *Wenn auch Jahre vergehen!* Kelter V. Ne. 862, s: 28
18. aynı kitap: s. 43.
19. Anne de Groot: *Das Glück hat viele Gesichter*, Kelter V, Nr. 203, s. 34
20. L. Engel: s, 25.
21. A. de Groot: s. 61.
22. aynı kitap, s. 19

2. Kuni Tremmer-Eggert: *Lachelnd sieht sie zum Vater*, München 1954, s. 207
24. Rauf Mutluay: *50 Yıln Türk Edebiyatı*, İş Bankası Kültür Yayınları s. 541
25. N, Uygur: s. 114
26. R. Mutluay: s. 576
27. R. Mutluay: s. 576.